

Knock Knock, Who's there?

Michael De Cock

*Ook dit jaar weer zochten Poëziecentrum en Vonk & Zonen een liefhebber van poëzie aan om duidelijk te maken dat het genre leeft! Na Charlotte Van den Broeck, Alicja Gescinska en Tinneke Beeckman houdt **Michael De Cock** het Pleidooi voor poëzie.*

Disclaimer. Een pleidooi houden voor poëzie in *Poëziekrant* is als een lans breken voor techno op Tomorrowland. Overbodig, zo niet contradictorisch. U zult begrijpen dat ik me daar niet aan waag. Bovendien dient u, die hier en nu deze woorden leest, van niets overtuigd te worden noch voor iets gewonnen. U kent ze best, van de nieuwe generatie tot de oude klassiekers. Van Kloos over Claus tot De Coninck, van Marsman naar Van Den Broeck. Poëzie is niet dood, en heeft geen pleidooi. Ook al heeft onze soort soms de perceptie tegen, op weinig plekken is het nutteloze veiliger dan in menselijke handen. Een vaststelling die andermaal bewijst dat elk nadeel 'zijn voordeel hep'. Zolang er mensen zijn, zullen er verhalen en ontroering zijn, en zal er dus ook poëzie zijn. Daar ben ik redelijk gerust in. Zo. Dat is klaar. Maar hoe zal die poëzie eruitzien, en zich bij u aandienen? Dat is een andere vraag. Ik doe u drie voorzetten.

Het mooiste gedicht dat ik de voorbije maanden las, ontdekte ik op het laatste theaterfestival van Avignon. Met mij lazen zo'n kleine duizend toeschouwers mee. De auteur van 'One song', een gedicht met slechts een handvol woorden die eindeloos herhaald werden, heet Miet Warlop. De korte Engelse tekst, op muziek gezet door Maarten Van Cauwenberghe, kwam tot stand in samenwerking met auteur Jeroen Olyslaegers. Haar voorstelling liet ons toeschouwers verweesd, vol adrenaline met een warme, ondefinieerbare gloed achter. U zult me nu vertellen dat het helemaal geen gedicht was, maar een theatervoorstelling. U vergist zich. Het was poëzie in zijn puurste vorm, daar op de speelplaats van het oude, statige lycée Saint-Joseph in de Rue des Lices.

In 'One song' zijn acteurs woorden en interpunctie in een theatrale, concertante atletiekwedstrijd. Sport is de metafoer en kunst wordt een olympische discipline in een live gebracht gedicht in 3D. De tijd geeft de versregels en strofes aan. Acteurs, in sportkledij, warmen zich op voor de eindeloze herhaling van een lied, dat vervolgens een uur lang aan verschillende tempi herhaald wordt tot alles in stukken en brokken uit elkaar valt. Als Sisyphus herbeginnen de performers keer op keer, om steeds weer uitgeputter te falen. De violiste staat op de balk, de contrabassist speelt terwijl hij sit-ups doet, en de toetsenist moet een uur lang op en neer springen om bij een klavier te kunnen dat op twee meter hoogte hangt. Warlop maakte haar poëtische performance met de zelfmoord van haar broer als achtergrond, lees ik in verschillende artikels. En ik moet denken aan die machtige bundel van Anna Enquist, *De tussentijd* (2004), waarin het verlies van haar dochter, die om het leven kwam tijdens een dodehoekongeval op de fiets, tastbaar wordt in de schrijnende, bodemloze diepte die tussen de woorden gaapt.

Knock knock
Who's there?
It's your grief from the past
Not possible
For all time sake
Cause
Grief is like a rock
In your head
It's hard it's rough
It's just always there
It's salty
I can taste it on the drop

Rolling down my nose
Grief is like a block
All since then
I heat the rock
I sand the rock
I move the block

Het mooiste klassieke gedicht dat ik de laatste jaren opnieuw leerde kennen werd gedanst door Anne Teresa De Keersmaeker. Opnieuw is de dood niet veraf. Ik zag op de begrafenis van Frie Leysen – icoon en grande dame uit de Belgische cultuurwereld, oprichter van De Singel en het KunstenfestivaldesArts – hoe Anne Teresa op het toneel van de Brusselse Begijnhofkerk met Shakespeares Sonnet 18 aan de slag ging. ‘Shall I compare thee to a summersday’... Het gedicht is een instituut. Zo bekend dat het posters aan muren van slaapkamers siert. Grijs gedraaid dan ‘I Want To Hold Your Hand’ van The Beatles. Zo grijs gedraaid dat je er nauwelijks nog iets van kunt vinden, omdat de verzen haast geïstitutionaliseerde gemeenplaatsen zijn geworden. Zo bekend dat het nauwelijks nog leesbaar is, alleen nog her-leesbaar, zoals je een oud gebed kunt herlezen. Oh ja, zo ging het weer. *Herkenningsesthetiek* en het bijbehorende plezier dat die verschaft. Al bij al mag het een mirakel heten dat er almaar mensen bijkomen die het nog niet kennen en dus kunnen ontdekken. Ik ben stiekem jaloers op die eerste lezers. Wat zou ik graag een van hen zijn en het gedicht weer kunnen ontdekken. Maar bij elke herlezing ben ik gedoemd weer te falen, en moet ik het met de vage echo van die eerste keer stellen. Ook dat is poëzie, een werk steeds weer herontdekken, jezelf en de woorden herijken aan de hand van het geleefde leven. Elke cultuur- en leeservaring schrijft zich dan ook in een levenstraject in.

Maar dankzij De Keersmaeker leer ik Sonnet 18 een tweede keer kennen. De eerste keer was toen ik aan het Brusselse conservatorium zat, de tweede keer toen De Keersmaeker me ermee van mijn sokken blies en het gedicht opnieuw, en misschien zelf voor het eerst openbrak. Hoe ze dat deed? Ze begon met de tekst voor te dragen, activeerde de esthetische herinnering, schreef zich in een traditie in, en nam bij elk vers meer woorden weg, die ze verving door dans en beweging. Ze zette een nieuwe, even abstracte betekenislaag in de plaats van een oude. De tweede verwees naar de eerste, en vulde die aan. Door weg te laten, reikte ze meer kern aan. Een beetje zoals kinderen dat doen in ‘We stegen met een zucht, naar boven in de lucht... Leve De Zeppelin’. Shakespeare werd tijd, ruimte en beweging. Woord werd energie. Nooit was het gedicht voor mij tastbaarder dan hier zo zonder woorden.

U raadt het intussen al. Ik breek een lans voor poëzie die tot leven komt, ook los van het papier. Dat komt natuurlijk omdat ik zowel van het woord als van de scène houd en omdat een van de interessantste tendensen in de podiumkunsten van de laatste jaren de *slam poetry* is. Zo is er een hele generatie theatermakers die de poëzie omarmt, nieuwe impulsen geeft en poëzie tot bij een heel nieuw publiek brengt.

Slam poetry is poëzie gemaakt, bedacht en gedicht voor het podium, met het doel om live voorgedragen, of nog beter *geslamd* te worden en het publiek met de woorden in het gezicht te slaan. Zoals je een deur dichtslaat. Slam. Het is een redelijk jonge vorm van poëzie, zou ik u kunnen wijsmaken, ware het niet dat de poëzie uit de mondelinge traditie stamt en deze manier van dichten eigenlijk het begin van alles is. Het is uiteraard geen nieuws: de verzen van Homeros werden eerst mondeling voorgedragen, eeuwen na elkaar. Door een rapsode die van plek naar plek trok om daar een gememoriseerde tekst voor te dragen, terwijl hij zichzelf begeleidde op een lier. Deze oeroude vertelvorm verzoent podium- met dichtkunst, en was de voorloper van de geschreven poëzie. En

nee, Homeros is geen slam poetry, maar wat de Griekse rapsoden deden, is hoe dan ook verre familie van wat slam poets vandaag doen.

Slam poetry vindt de laatste jaren vlot zijn weg naar de grote (en ook gesubsidieerde) theaterpodia. Internationaal gooien Amanda Gorman en Kae Tempest hoge ogen. De laatste – die uitblinkt in verschillende literaire genres – was dit jaar nog geprogrammeerd in Avignon. Maar ook in eigen land winnen slam poetry en dichters uit het genre meer en meer terrein. Om u een voorbeeld te geven: zowel Théâtre National als KVS, de twee grote theaters van de stad Brussel, hebben een rist slam poets als toonaangevende artiesten in hun ensemble. Van de voorstelling *Malcolm X* door Junior Mthombeni, Fikry el Azzouzi en Cesar Jansens gemaakt voor KVS, over *The Fire will become Ashes* van Pitcho Womba Konga tot het werk van rising star aan het dichtfirmament Lisette Ma Neza. Slam poetry is uit het hedendaagse theater en de podiumcultuur niet meer weg te denken. En wat meer is, het is inclusieve, multi-etnische, vaak meertalige poëzie die het meest van alle kunstdisciplines actuele thema's omarmt en naar het podium brengt.

Neem Lisette Ma Neza, de jonge slam poet die dit jaar geselecteerd werd voor het theaterfestival met haar voorstelling 'L'Europe Noire'. Ma Neza studeerde film aan het Brusselse Sint-Lucas maar is vooral als dichteres bekend. Vooral haar gevoel voor ritme en taal vallen op. Ze spreekt daarbij het mooiste Nederlands dat je vandaag zo ongeveer op een scène te horen kunt krijgen en haar frasering doet me wel eens denken aan Josse De Pauw die, nu ik daar zo over nadenk, zonder enige twijfel en hoewel hij dat zelf niet weet, ook een slam poet is.

Maar wat is dan precies het verschil tussen een slam en een gedicht? Dat onderscheid is niet altijd even makkelijk te maken. Voor Ma Neza is er niet echt een verschil tussen beide genres. 'Voor mij lopen ze meer en meer in elkaar over', legt ze me uit, 'maar als je toch een verschil wilt zien... dan zou ik vast zeggen dat slam meer een verhaal wil vertellen, vaak langer is en een spanningsboog heeft, en dat een gedicht meer een impressie is?' Slam wordt vaak in wedstrijdvorm gebracht, met een winnaar aan het eind van de avond. Zo werd Ma Neza ooit vice-wereldkampioen. Ga er maar aan staan. 'Ik snak vandaag vaak ook meer naar iets tragers, maar het werkt wel, zo'n wedstrijd', aldus Ma Neza. 'Het wedstrijdaspect is er natuurlijk bij verzonnen om het spannend te maken. Het maakt dat elke slammer een totaal eigen stem en stijl zoekt, omdat hij het verschil wil maken met zijn concurrenten.'

Er wordt wel eens smalend gedaan over slam poetry. Nu en dan beweren criticasters dat poëzie pas écht op haar kwaliteit gemeten kan worden als de tekst ook gedrukt overeind blijft. Dat is natuurlijk onzin. 'Dan zijn er veel aspecten van taal die je vergeet', meent ook Ma Neza. 'In een gedicht draait het toch om communicatie, de kunst van taal kan ook mondeling beleefd worden. Een toneeldialogo verliest ook kwaliteit op papier en komt pas echt tot zijn recht wanneer hij opgevoerd wordt. Het maakt van toneelliteratuur ook geen minder genre. Misschien kan je het daarmee vergelijken? Sommige teksten zijn mooi om te lezen, maar blijven niet overeind als je ze brengt. Andere klinken beter wanneer je ze luidop hoort. Dichtkunst laat zich niet alleen op papier vatten, maar ook in onze monden. Soms het een, soms het ander, soms allebei.'

Mensen die smalend doen over slam, maakten zich ongetwijfeld ook druk toen Bob Dylan de Nobelprijs voor de literatuur won. Omdat een popliedje toch maar een populair iets is, en waar moet het naartoe als we daar al een Nobelprijs aan schenken? Het is een vorm van purisme die ik nooit heb kunnen begrijpen. Het is voor mij de evidentie zelve dat de songs van Dylan zich inschrijven in de lyriek, en dat ze op die manier een onderdeel van de literatuur zijn, ook al zijn ze nooit bedoeld om gelezen, maar wel om gezongen en beluisterd te worden.

Toen Dylan de Nobelprijs won, was hij eerst een paar maanden onbereikbaar. Daarna stuurde hij Patti Smith naar de ceremonie. Het leverde historische beelden op die u kunt terugvinden op YouTube. Maar het beste moest toen nog komen. Een paar maanden later stuurde Dylan alsnog een speech de wereld in. Op een kabbelend pianoriedeltje mijmerde hij een kwartier lang over wat hem

als jonge schrijver geïnspireerd heeft. Van Buddy Holly gaat het naar Leadbelly, over *Moby Dick* om uiteindelijk bij Homeros te belanden. 'Je suis persuadée que certains des plus beaux vers de notre époque se trouvent dans les chansons de Bob Dylan', liet Marguerite Yourcenar in 1972 al optekenen.

Vijftig jaar later is dat niet anders, en is het ook niet anders met de mooiste lyriek die vandaag wordt gemaakt. Die bevindt zich vaak niet in dichtbundels, maar tussen podcast en podium, in de rafelige, obscure zaaltjes waar open mics gehouden worden en jonge artiesten in groten getale naar afzakken om de poorten van de poëzie open te breken.

Als dit al ergens een pleidooi wil zijn, dan daarvoor: breek uit de bundel, kom los van het blad, ga eens een keer luisteren op zo'n avond, waar jonge dichters, met vallen en opstaan, soms wisselende kwaliteit, de poëzie van morgen aan het schrijven, slammen en bedenken zijn.

Michael De Cock wordt tijdens Poetik Bazar op 24 september 2022 geïnterviewd over dit pleidooi voor poëzie door Carl De Strycker. Meer info: <http://poetikbazar.be/>

Verscheen ook in De Standaard op 24 september '22:

https://www.standaard.be/cnt/dmf20220923_97034623